En introduktion till jämlikhetsdata

Följande bidrag utgörs av en introduktion till vad jämlikhetsdata är och är författat av Tobias Hübinette. Hübinette har verkat som följeforskare vad gäller jämlikhetsdatainslaget och han formulerade ett frågeformulär som innefattar bakgrundsfrågor som innefattar samtliga sju diskrimineringsgrunderna i samarbete med utredarna Karin Benzler, Kristoffer Zetterberg och Bettina Joseph. Utöver att ta fram frågeformuläret deltog Hübinette även i förankringsarbetet som ägde rum under 2024 för att säkerställa att styrgruppen, referensgruppen, förbunden och medarbetarna blev införstådda med och kände sig trygga med jämlikhetsdatainslaget och det konkreta frågeformuläret som besvarades av 311 deltagare mellan februari till november 2025.

Folkbokföringen och registerdata

I Sverige finns det en lång tradition av att ta fram och bruka statistik av både allehanda slag och i allehanda sammanhang. Faktum är Sverige sannolikt är det land på jorden där den offentliga statistiken spelar den allra mest centrala rollen för hela samhällsbygget som sådant. Sverige kan nämligen ståta med världens första centrala befolkningsregister i form av folkbokföringen som uppstod och utvecklades redan från och med 1600-talet liksom med världens första statistikmyndighet i form av SCB som grundades redan på 1700-talet. Därtill innehar Sverige världens första personnummersystem som tillkom redan på 1940-talet och landet var också först med att börja föra modern statistik om klass liksom med att införa könsuppdelad statistik.

Utan den offentliga statistiken bestående av registerdata som genereras via folkbokföringen hade det svenska samhället inte sett som det gör idag. Det är ingen överdrift att säga att utan registerdata så hade Sverige aldrig kunnat utveckla världens mest avancerade välfärdsstat. Vidare hade den svenska välfärdsstaten inte lyckats med att utjämna de mycket stora klyftor som en gång förelåg mellan olika demografiska grupper om inte folkbokföringen och personnummersystemet hade funnits. Den offentliga statistiken möjliggjorde helt enkelt att Sverige lyckades bli världens mest klassmässigt och socialt jämlika land i början på 1980-talet liksom att Sverige lyckades bli världens mest jämställda land på 2000-talet. Statistikens betydelse för att kunna kartlägga och följa upp förekomsten av ojämlikhet och diskriminering för att därefter föra en jämlikhets- och antidiskrimineringspolitik som träffar rätt grupper tack vare registerdataunderlaget kan helt enkelt inte överskattas för svensk del.

Folkbokföringen härstammar från de kyrkböcker som Svenska kyrkan började föra över landets invånare från och med början av 1600-talet. Sedan 1991 har Skatteverket administrerat folkbokföringen där alla invånare i riket är registrerade tack vare ett unikt personnummer som anger kronologisk ålder och juridiskt kön liksom fram tills 1990 även födelselän. Själva grunden till upprättandet av det svenska, centrala befolkningsregistret handlade om en kombination av arméns ständiga behov av att kunna mobilisera den manliga delen av befolkningen för alla de krig som Sverige förde under 1600- och 1700-talen, av kronans önskan om att driva in skatt så effektivt som möjligt samt av kyrkans mål att skapa och upprätthålla en menighet som följde den lutherska läran.

I samband med industrialismens genombrott på 1800-talet utvecklade SCB gradvis ett sofistikerat sätt att föra statistik om klass, så kallad arbetsstatistik, och efter 1911 har olika typer av socioekonomiska beteckningar avlöst varandra såsom socialgruppsindelningen som 1974 ersattes med den socioekonomiska indelningen (SEI) och de så kallade SEI-koderna. Statistik om kön har alltid varit möjlig att generera via folkbokföringen men det var först i och med 1972 års sjösättande av den statliga jämställdhetspolitiken som SCB började utveckla en mer genomarbetad könsstatistik och sedan 1994 måste all offentlig statistik vara uppdelad på kvinnor och män.

Sedan 2009 gäller sju diskrimineringsgrunder i Sverige. Det handlar om kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, nationellt ursprung eller hudfärg, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning samt ålder. Dessutom finns det sedan 2000 fem nationella minoriteter vilka åtnjuter särskilda rättigheter och vilka ursprungligen delvis är definierade utifrån språk – judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Det är just i detta sammanhang som den registerdata som genereras via

folkbokföringen kommer till korta.

De enda diskrimineringsgrunder som det finns offentlig statistik om är nämligen kön och ålder medan sverigefinnar är den enda nationella minoriteten som det finns registerdata om. Kön liksom ålder är registrerade inskrivna i personnumret och det går att via folkbokföringen få fram uppgifter om alla invånare som är födda i Finland och även följa upp de finska invandrarnas barn och efterkommande. Samtidigt finns det ingen statistik att tillgå vad gäller diskrimineringsgrunderna könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, nationellt ursprung eller hudfärg, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder samt sexuell läggning och inte heller finns det några siffror om judar, romer, samer och tornedalingar.

Avsaknaden av offentligt statistik om fem av de sju diskrimineringsgrunderna och om fyra av de fem nationella minoriteterna gör att det inte går att uttala sig om hur situationen ser ut för exempelvis transpersoner, afrosvenskar, muslimer, funktionsnedsatta, homosexuella eller romer. Därmed går det heller inte att följa upp hur det går för dessa demografiska grupper över tid och än mindre att på ett träffsäkert sätt kunna motverka om någon av dessa grupper marginaliseras på samma sätt som det går att göra vad gäller kvinnor, ungdomar eller sverigefinnar. Arbetet med att främja mångfald, delaktighet, likabehandling och inkludering famlar med andra ord och i praktiken helt i blindo i relation till fem av sju diskrimineringsgrunder och fyra av fem nationella minoriteter.

Vad beträffar de båda diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet, nationellt ursprung eller hudfärg samt religion eller annan trosuppfattning, vilka sammantaget täcker in en försvarlig del av hela totalbefolkningen mot bakgrund av att 34% av invånarna hade någon slags utländsk bakgrund den 31 december 2024, så finns det visserligen uppgifter om födelseland i folkbokföringen. Det går också att följa upp invandrarnas barn och efterkommande baserat på ursprungslandbakgrund såsom samtliga invånare i landet som har någon form av bakgrund i Etiopien vare sig de själva är födda där eller inrikes födda med en eller två föräldrar från Etiopien.

Födelse- eller ursprungslandbaserad registerdata säger samtidigt ingenting om raslig, etnisk eller religiös tillhörighet och ej heller något om en viss persons förstaspråk. Både vita och svarta amerikaner eller vita och svarta brasilianare är registrerade som enbart amerikaner eller brasilianare i folkbokföringen och invandrare från Turkiet och Kina som inte betraktar sig som majoritetssturkar eller majoritetskineser såsom kurder, syrianer och assyrier eller uigurer, mongoler och tibetaner är alla registrerade som enbart turkar eller kineser. De över 60 000 utlandsadopterade är i sin tur registrerade som exempelvis colombianer, sydkoreaner och indier samtidigt som de själva till övervägande delen identifierar sig som svenskar. Dessutom finns det 10 000-tals invånare i landet som förekommer i den offentliga statistiken som att de kommer från statsbildningar som har upphört att existera såsom bl a Sovjetunionen och Jugoslavien. Den 31 december 2024 fanns det exempelvis över 140 000 invånare som var registrerade som jugoslaver i folkbokföringen genom att de antingen var födda i f d Jugoslavien eller födda i Sverige med en eller två föräldrar som har invandrat från f d Jugoslavien.

Den offentliga statistiken delas vidare upp mellan invånare med svensk respektive utländsk bakgrund där den sistnämnda kategorin innefattar de som är utrikes födda samt de som är inrikes födda med två utrikes födda föräldrar, d v s invandrarna och deras barn andragenerationarna. Samtidigt exkluderas normalt både de som är inrikes födda som har en inrikes och en utrikes förälder, d v s personer som är blandade eller mixade, liksom de som är inrikes födda och som har två inrikes födda föräldrar vilka i båda fallen har två utrikes födda föräldrar, d v s den s k tredje generationen. Vad gäller de nationella minoritetsinvånarna så är judarna och romerna till stora delar kategoriserade som inrikes födda och som att de har svensk bakgrund då många av dem har hunnit bo i landet under flera generationer medan andra ingår i födelse- eller ursprungslandgrupper som israeler, polacker eller amerikaner respektive serber, finländare eller bulgarer. Tornedalingarna och samerna är i sin tur till övervägande delen kategoriserade som att de har svensk bakgrund och kommunerna och regionerna i Norrbotten och i norra Sverige saknar helt registerdata om de båda grupperna trots att de är ålagda att kunna uppfylla deras minoritetsrättigheter.

Självsvarsformulär och jämlikhetsdata

På grund av att folkbokföringen och den registerdata som genereras via världens äldsta centrala befolkningsregister inte klarar av att sätta siffror på fem av sju diskrimineringsgrunder och fyra av fem nationella minoriteter erhåller Sverige sedan många år tillbaka regelbunden och allt hårdare kritik från FN och EU liksom från Europarådet. Detta skedde senast i december 2025 när FN:s rasdiskrimineringskommitté CERD (Committee

on the Elimination of Racial Discrimination) än en gång kritiserade Sverige för den totala avsaknaden av offentlig statistik om bl a muslimer, svarta, samer och judar samt uppmanade landet att börja praktisera jämlikhetsdata som ett komplement till den befintliga registerdatan.

Liksom registerdata utgörs också jämlikhetsdata av statistik på aggregerad gruppnivå. Termen i sig är en direktöversättning från den brittiska engelskans *equality data* och den började uppträda i svenska språket först 2014 i samband med att Botkyrka offentliggjorde att kommunen skulle börja använda sig av jämlikhetsdata. Till skillnad från registerdata som genereras via ett centralt befolkningsregister genereras jämlikhetsdata ofta via olika former av självsvarsformulär som utgår från enkätmetodens principer om anonymitet, frivillighet, informerat samtycke och självidentifikation. Det innebär att den som fyller i ett självsvarsformulär gör det anonymt så att det inte går att spåra exakt vem som har fyllt i ett visst formulär samt att det är frivilligt att delta och att det står var och en fritt att inte svara på alla frågor. Vidare innebär det att den som deltar ska informeras om syftet med undersökningen och frågorna samt sist men inte minst om att den som fyller i ett självsvarsformulär bestämmer och uppger hur hon eller han identifierar och kategoriserar sig själv med avseende på bakgrundsfrågor som exempelvis kan röra könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, etnisk tillhörighet eller trosuppfattning.

Eftersom endast ett dussintal länder i världen har någon slags motsvarighet till den svenska folkbokföringen och till det svenska personnummersystemet, och framför allt gäller det de nordiska grannländerna. Självsvarsformulär och jämlikhetsdata är därmed den allomfattande normen i den absoluta majoriteten av världens länder. Jämlikhetsdata brukas inte minst i den engelsktalande världen med länder som Storbritannien, USA, Kanada och Australien som exempel, i större delen av den latinamerikanska världen i länder som Brasilien, Bolivia och Colombia, i flertalet postkoloniala asiatiska, afrikanska, karibiska och oceaniska länder liksom i många öst- och centraleuropeiska länder samt i flera väst- och nordeuropeiska länder såsom i Finland och Irland. Invånarna i huvudparten av jordens stater tillfrågas helt enkelt regelbundet om hur de själva identifierar sig anonymt och frivilligt utifrån olika diskrimineringsgrunder och minoritetskategorier och det gäller alltifrån nationella folkräkningar till regelbundna självsvarsformulär som olika myndigheter, föreningar, arbetsplatser, företag och opinionsinstitut står bakom. Självsvarsformulär och jämlikhetsdata är kort och gott inget annat än en både institutionaliserad och rutiniserad del av vardagen och samhällslivet för större delen av mänskligheten.

Självsvarsformulärens bakgrundsfrågor kan handla om att invånarna tillfrågas om vilket kön eller könsöverskridande identitet eller uttryck som de identifierar sig med, vilket förstaspråk de talar, vilken sexuell läggning de anser sig ha, om de anser sig vara funktionsnedsatta eller ej liksom vilken religiös, raslig eller etnisk grupp som de identifierar sig med. Olika minoritetskategorier används i olika länder utifrån demografisk sammansättning och mot bakgrund av olika historiska traditioner och samhälleliga kontexter. I bl a USA och Kanada är exempelvis olika ras- och etnicitetskategorier och religion och språk vanligt förekommande att fråga om och detsamma gäller i Latinamerika, Asien, Afrika och Oceanien. I bl a Finland och Irland frågas det om förstaspråk medan det kan handla om minoriteter som romer i Central- och Östeuropa samt olika urfolk i ett stort antal länder världen runt.

Olika länders kategorier och benämningar på desamma ändras vidare kontinuerligt och idealt i samråd med representanter för minoriteterna själva för att kunna spegla både demografiska och politiska förändringar. En viss minoritet kan exempelvis vara relevant att inkludera vid en viss tidpunkt och på en viss plats men när åren går kan benämningen på minoriteten ifråga komma att ändras då den uppfattas som ålderdomlig eller nedsättande och frågan om minoriteten ens är relevant längre att ta med kan också uppkomma. Den jämlikhetsdata som genereras används sedan för att kartlägga, följa upp och mäta situationen för en viss minoritet i förhållande till sektorer som utbildningsväsendet, arbetslivet, privatekonomin och politiken med syftet att skapa ett så jämlikt och icke-diskriminerande samhälle som möjligt där alla demografiska grupper blir erkända och representerade. Jämlikhetsdata handlar inte bara om att kartlägga och mäta storleken på en viss minoritet i sig vid en viss tidpunkt och på en viss plats utan statistiken integreras inom en generell jämlikhetspolitik och har alltid ett antidiskrimineringssyfte.

Jämlikhetsdata förordas av FN och fr a av den tidigare nämnda rasdiskrimineringskommittén CERD liksom av UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), av EU via EU-direktivet om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung samt via EU:s motsvarighet till DO Fundamental Rights Agency (FRA) och av Europarådet via dess European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). Det råder i dessa överstatliga sammanhang konsensus om att jämlikhetsdata, som genereras

via anonyma och frivilliga självsvarsformulär där invånarna uppger hur de själva identifierar sig är att föredra framför registerdata, som genereras via centrala befolkningsregister där invånarna redan är kategoriserade i förväg utan att de någonsin har tillfrågats om hur de identifierar sig själva. Därtill är de just registrerade via ett personnummer och därmed fullt identifierbara ned till individnivå. Detta betyder inte att FN, EU och Europarådet vill att Sverige ska avskaffa folkbokföringen och personnummersystemet utan det handlar om att komplettera den befintliga registerdatan med jämlikhetsdata då den svenska offentliga statistiken inte längre klarar av att sätta siffror vare sig på den mångfald och den ojämlikhet som numera föreligger.

Jämlikhetsdata i praktiken

Ett konkret användningsområde vad gäller bruket av jämlikhetsdata handlar om större kartläggningar av en viss region, kommun, stadsdel, arbetsplats, bransch, verksamhet, organisation eller förening som undersöker sammansättningen i relation till hur det omgivande samhället ser ut för att kunna få ett hum om vilka grupper som är underrepresenterade och vare sig det gäller invånare, medarbetare, medlemmar, klienter, deltagare eller brukare. Liksom med könsuppdelad statistik så är det önskvärt att även sådana kartläggningar följs upp över tid och kopplas till tydliga mål som inbegriper konkret och kvantifierbar förändring. Det räcker alltså inte med att enbart kartlägga i sig och konstatera att vissa grupper är underrepresenterade i ett visst sammanhang.

Andra användningsområden för jämlikhetsdata rör större folkräkningsliknande frågeformulär som löpande genomförs i kommuner och regioner för att till exempel undersöka invånarnas och brukarnas relation till olika offentliga service- och välfärdstjänster kopplade till exempelvis skola, vård, omsorg, arbetslivs- och boendefrågor och socialtjänsten. Det kan bland annat handla om utfallsstudier eller uppföljningar av den löpande verksamheten för att undersöka vilka invånare och brukare som nås i större eller mindre grad och hur dessa uppfattar kontakten i relation till frågor som bl a kan handla om räckvidd och bemötande.

Jämlikhetsdata kan också med fördel användas för att kategorisera anmälningar som inkommer till olika myndigheter och inte minst sådana som rör diskriminering och andra typer av ärenden av klagomålskaraktär för att kunna få vetskap om vilka grupper i samhället som upplever sig vara mest diskriminerade och marginaliserade. Jämlikhetsdata kan dessutom också användas som bevismaterial i diskrimineringstvister och i så kallade prima facie-fall i domstol för att just kunna underbygga med statistik att en viss minoritet är mer eller mindre diskriminerad alternativt mer eller mindre representerad i ett visst sammanhang eller på en viss plats.

Till skillnad från det existerande befolkningsregistret där de kategorier som existerar redan är definierade och benämnda av stat och myndigheter såsom variablerna man och kvinna eller svensk och utländsk bakgrund, så bygger jämlikhetsdata idealt på att de olika kategorierna arbetas fram i samråd med representanter för de demografiska grupper som berörs. Om en verksamhet, en kommun eller en organisation till exempel vill arbeta med kategorierna afrosvenskar, svenska muslimer, svenska romer, svenska samer eller sverigefinnar så bör frågan om hur dessa grupper ska definieras och benämnas lyftas i dialog med representanter för dessa grupper. Idealt bör representanter för grupperna även delta i utformningen och formuleringen av de ämnesområden och frågor som en viss undersökning kretsar kring.

Därtill ska de olika kategorierna och benämningarna vara så stabila över tid som möjligt liksom mellan olika platser och sammanhang så att det går att följa upp en viss grupp både longitudinellt och komparativt och gärna både inom landet och på en internationell nivå. Öppna svarsalternativ och möjlighet till multipla svar är också önskvärda i samband med bakgrundsfrågorna och naturligtvis ska både frivillighet och anonymitet alltid kunna garanteras förutom att ett informerat och godkänt samtycke alltid måste inhämtas av deltagarna. Vad gäller de sju lagstadgade diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, nationellt ursprung eller hudfärg, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning samt ålder så bör de alltid finnas med och särskilt i relation till frågeformulär som rör diskrimineringsfrågor. I samtliga fall bör svarsalternativet ”vill inte svara” eller ”vill inte uppge” också finnas med, och det bör också vara möjligt med multipla svar.

Sverige och jämlikhetsdatafrågan

På grund av den tidigare nämnda kritiken från FN- och EU-håll utreddes jämlikhetsdatafrågan av DO redan 2012. Slutsatsen i DO:s rapport *Statistikens roll i arbetet mot diskriminering* är att bruket av jämlikhetsdata är helt i linje med de internationella åtaganden som Sverige har skrivit under och ingår i. Både de internationella överenskommelserna och den svenska lagstiftningen avseende skydd av känsliga personuppgifter såsom Personuppgiftslagen, EUs dataskyddsdirektiv och Europarådets dataskyddskonvention tillåter alla bruket av jämlikhetsdata så länge det sker anonymt och frivilligt och med syftet att främja jämlikhet och motverka diskriminering. Den dåvarande regeringen valde dock att ignorera DO-rapporten då den var negativt inställd till jämlikhetsdata och sedan dess har ingenting hänt på den officiella nivån.

Både i officiella sammanhang när svenska staten och regeringen försvarar sin negativa hållning till jämlikhetsdata och än mer i den offentliga debatten heter det regelmässigt att jämlikhetsdata är detsamma som registrering och att det handlar om att skapa ett register. Den svenska, negativa hållningen till jämlikhetsdata bygger helt enkelt på ett gigantiskt missförstånd som säger att jämlikhetsdata handlar om att upprätta ett särskilt statligt register över exempelvis samtliga homosexuella, svarta, romer, judar, funktionsnedsatta eller transpersoner i landet. Eftersom svenskarna är det mest registrerade folket på jorden p g a folkbokföringen och personnummersystemet utgår svenskar i gemen antagligen från att alla länder på jorden registrerar sina invånare såsom Sverige gör och därför uppfattas jämlikhetsdata felaktigt som detsamma som registerdata.

Vidare kan den negativa attityden också handla om att Sverige har en historia av att tidigare ha registrerat religion, språk, ras och etnicitet i folkbokföringen vilket skedde under andra halvan av 1800-talet och första halvan av 1900-talet. Då liksom idag handlade det om att invånarna i landet registrerades utan att de någonsin tillfrågades hur de själva identifierade sig. Det var Svenska kyrkan och andra företrädare för det officiella Sverige som på den tiden bestämde uppifrån vem som skulle registreras som exempelvis jude, finsktalande eller rom i folkbokföringen och idag gör Skatteverket på samma sätt genom att registrerar personer som exempelvis turkar eller ester när de själva identifierar sig som kurder eller ryssar då folkbokföringen enbart utgår från födelse- och ursprungsland. Minnet av att detta en gång förekom förklarar antagligen varför vissa representanter för fr a romerna, samerna och judarna ibland kan hysa en negativ inställning till jämlikhetsdata och felaktigt tro att det handlar om att de återigen ska registreras i folkbokföringen som varande romer, samer och judar.

Samtidigt härrör motståndet mot och inte minst det enorma missförstånd som omgärdar jämlikhetsdatafrågan som gärna sägs handla om att staten ska upprätta ett regelrätt ”rasregister” främst från högutbildade majoritetssvenskar. De majoritetssvenskar som förstår trots allt förtstår att jämlikhetsdata inte handlar om att upprätta ett centralt register över exempelvis samtliga afrosvenskar, buddhister eller tornedalingar menar ibland också att jämlikhetsdata riskerar att stigmatisera de olika minoriteterna såsom om det exempelvis skulle framgå att arbetslösheten bland Sveriges romer är skyhög.

I den nationella handlingsplanen mot rasism, som senast uppdaterades i december 2024, står det att läsa att Sverige är emot bruket av jämlikhetsdata inom ramen för arbetet mot diskriminering och i samband med att Sverige förhördes av FN:s rasdiskrimineringskommitté CERD i Genève i november 2025 vidhöll de svenska representanterna på plats att landet fortsatt förhåller sig negativt inställd till jämlikhetsdata. Handlingsplanen innehåller annars starka utfästelser från svenska statens, regeringens, myndighetsvärldens och den offentliga sektorns sida att konsekvent bekämpa rasism, hatbrott, diskriminering och segregering. Samtidigt är det i nuläget inte möjligt att veta exakt vilka demografiska grupper som drabbas mest av diskriminering och en allmän marginalisering p g a avsaknaden av statistik vilket innebär att det skydd och de rättigheter som de olika minoriteterna tillerkänns på pappret för närvarande är omöjliga att både mäta och kartlägga liksom att följa upp och utvärdera över tid.

Det är här viktigt att påminna om att under de senaste årtiondena så har den svenska befolkningssammansättningen utvecklats till att ha blivit den antagligen mest heterogena i hela västvärlden efter USA. Till exempel hade 34% av alla invånare någon form av utländsk bakgrund den 31 december 2024 enligt SCB genom att de själva var födda utomlands eller så är de inrikes födda med en eller två utrikes födda föräldrar. Bland alla invånare i Sverige som bor i de tre storstadsregionerna och i flera mellanstora handlar det om 45-60% som har det såsom och bland alla invånare som är mellan 0-49 år har 40-45% någon slags utländsk bakgrund.

I takt med att Sverige har kommit att bli västvärldens mest mångfaldspräglade land efter USA har det svenska samhället samtidigt utvecklats till att bli västvärldens kanske mest segregerade samhälle inom snart sagt samtliga samhällssektorer såsom inom utbildningsväsendet, på arbetsmarknaden och inom bostadssektorn. Samtidigt som Sverige har utvecklats till ett både mångfaldspräglat och genomsegregerat land så har den officiella svenska hållningen till att försöka mäta både mångfalden och segregationen dock fortsatt att vara negativ. En del tyder t o m på att Sverige kan vara det land på jorden som är allra mest negativt inställd till jämlikhetsdata på en officiell nivå och återigen beror det på missförståndet att jämlikhetsdata skulle vara detsamma som registerdata.

Just nu riskerar den svenska handlingsplanen mot rasism och den generella jämlikhets- och antidiskrimineringspolitiken med andra ord att vara helt ineffektiv och i värsta fall till och med motverka sitt syfte på grund av den totala bristen på statistik om flertalet av diskrimineringsgrunderna och merparten av de nationella minoriteterna. Samtidigt är det paradoxalt nog så att när ett representativt urval av svenska folket tillfrågas om sin syn på jämlikhetsdata i olika enkätundersökningar som opinionsinstitutet Verian regelbundet utför på EU:s statistikmyndighet Eurostats uppdrag så har det gång på gång visat sig att svenskarna är det folk inom EU som är allra mest positiva till att uppge exempelvis etnisk tillhörighet, sexuell läggning och funktionshinder om de skulle tillfrågas om det av staten, kommuner och myndigheter så länge det sker på ett anonymt och frivilligt sätt och utifrån självidentifikation och med det både uttalade och enda syftet att kartlägga ojämlikhet och diskriminering för att därigenom kunna följa upp och motverka desamma. Detta har antagligen att göra med att svenskar i gemen hyser en starkare tillit till staten och myndighetsvärlden än vad som är fallet i andra EU-medlemsstater samt att när frågan om jämlikhetsdata ställs på ett sätt så att det framgår att det inte handlar om registrering så förstår de allra flesta att det inte handlar om att upprätta ett register.

Jämlikhetsdatafrågan inför framtiden

Sedan flera år tillbaka finns det numera ett allt starkare och inte minst ett alltmer högljutt stöd för och krav på praktiserandet av jämlikhetsdata bland många grupper inom landet. Det gäller inte minst sverigefinnar som vill ha statistik om språk, hbtqi-personer med RFSL i spetsen som vill kunna sätta siffror på situationen för exempelvis homosexuella och transpersoner, funktionsnedsatta och funkisrörelsen som efterlyser statistik om den egna gruppen i förhållande till exempelvis arbetslivet samt muslimer och afrosvenskar utöver det faktum att svenskar i gemen som tidigare nämnts är långt mer positiva till jämlikhetsdata än vad andra EU-invånare är.

För att återknyta till det som tidigare har sagts så har jämlikhetsdatafrågan i hög grad gått i stå på den officiella nivån ända sedan den första jämlikhetsdatadebatten 2014 p g a det missförstånd som säger staten och andra offentliga aktörer ska börja registrera invånarna i folkbokföringen efter minoritetstillhörighet.

Samtidigt har flera kommuner och andra myndigheter redan börjat fråga om exempelvis religion, funktionshinder eller sexuell läggning i olika enkäter. Likaså har det börjat röra på sig rejält i organisations-Sverige och inte minst inom den privata sektorn, industrin och näringslivet. Ett flertal fackförbund såsom bl a Kommunal, Vårdförbundet, Akavia och DIK frågar numera regelbundet sina medlemmar om hur de identifierar sig utifrån flera av diskrimineringsgrunderna för att kunna kartlägga hur hög andel av dem som exempelvis ser sig som muslimer eller som icke-binära utifrån könsidentifikation och om de upplever att de diskrimineras. Därtill har ett flertal svenska storföretag börjat praktisera jämlikhetsdata i sina medarbetar- och kundenkäter och ofta men inte alltid p g a att de svenska börsnoterade företagen numera generellt är multinationella och globala och i många andra länder i världen kräver de olika staterna och näringslivssektorerna den typen av data för att kunna mäta mångfalden bland de anställda liksom räckvidd bland kunderna.

Därtill blir kritiken från EU, Europarådet och FN allt skarpare och därmed allt svårare att ignorera för svensk del. Så trots det officiella motståndet mot jämlikhetsdata bland landets så är det samtidigt nog bara en tidsfråga innan jämlikhetsdata kommer att börja praktiseras mer uttalat även i Sverige. Jämlikhetsdatafrågan är med andra ord här för att stanna och i takt med att den svenska totalbefolkningen blir alltmer heterogen samtidigt som mycket tyder på att Sverige numera är västvärldens mest segregerade samhälle. Behovet av statistik blir helt enkelt alltmer trängande för att inte säga desperat för att överhuvudtaget kunna kartlägga hur situationen ser ut för landets olika minoritetsgrupper och för att därefter när siffror väl finns på plats kunna föra en politik för att bekämpa de mycket stora skillnader och ojämlikheter som numera föreligger mellan olika demografiska grupper.

Den offentliga statistiken i form av registerdata och baserad som den är på folkbokföringen klarar sammanfattningsvis inte längre av att beskriva den svenska totalbefolkningen och den svenska ojämlikheten i

siffror och den fortsatta avsaknaden av siffror rörande fem av de sju diskrimineringsgrunderna och fyra av de fem nationella minoriteterna gör att situationen både blir alltmer ohållbar och alltmer absurd och till slut kommer regeringen och staten att tvingas ta tjuren vid hornen och inleda ett arbete med att börja samla in jämlikhetsdata.

Jämlikhetsdata i Lumena

I Lumena-projektet var målet att ta fram ett frågeformulär för att samla in jämlikhetsdata och göra en pilotundersökning. Formuläret skulle innehålla frågor om alla 7 diskrimineringsgrunderna samt frågor om upplevelsen av stödet från Lumena. Syftet med det var att kunna följa upp projektmålen att alla deltagare, oavsett kön, funktionsnedsättning eller etnisk bakgrund, skulle uppleva att de fick stöd på lika villkor som andra. Enkäten skulle också innehålla frågor om upplevelsen av att besvara jämlikhetsdatafrågorna med syftet att utvärdera verktyget.

Vidare var fanns ett mer långsiktigt syfte att formuläret skulle kunna användas av andra, tex av samordningsförbund, för att samla in jämlikhetsdata även efter projektslut.

Efter att formuläret hade skapats inleddes en förankringsprocess där målgruppen såväl som projektmedarbetare, projektledning samt chefer i styrgrupper fick möjlighet att tycka till om formuläret. Formuläret reviderades sedan efter att inkomna synpunkter analyserats. Vidare togs en noggrann rutin fram för hur insamlingen skulle gå till. Projektmedarbetarna uppmanades att vara närvarande när deltagarna skulle besvara formuläret men inte titta på svaren. Detta bland annat för att projektmedarbetarna skulle kunna hjälpa till att förtydliga frågor vid behov samt att enkätfrågor av känslig karaktär, så som frågor om upplevelse av diskriminering, kan väcka känslor.

Formuläret erbjöds deltagare att besvara efter att de deltagit i Lumena i ca 3 månader. Deltagande i undersökningen var frivilligt och enkäterna var anonyma. Formulären sammanställdes sedan vid två tillfällen och analysseminarier genomfördes med projektledningen som tillsammans med utredare analyserade resultaten.